

Nordre Land kommune

Ekte landsbyliv og levende grender med åpenhet, nærhet og skaperglede

ÅRSBERETNING 2015

VEDTATT I K-SAK XX/16

INNHOOLD

Innledning	3
1 Forhold av vesentlig betydning for kommunen	3
1.1 Pensjon	3
1.2 Inntekter fra kraft-sektoren	4
1.3 Fondsbruk	4
2 Økonomisk stilling	5
2.1 Regnskapsresultat	5
2.2 Netto driftsresultat	6
2.3 Inntektsutvikling	8
2.4 Arbeidskapitalen	10
2.5 Likviditet	11
2.6 Soliditet	13
2.7 Gjeldsgrad	13
2.8 Egenfinansiering av investeringer	14
3 Avvik budsjett-regnskap	15
3.1 Fellesinntekter/fellesutgifter	15
3.2 Enhetene	16
4 Redegjørelse for likestilling	19
5 Etikk	20
6 Internkontroll	21
Vedlegg til redegjørelse for likestilling	22

INNLEDNING

Årsberetningen er en lovpliktig del regnskapet. Den er ment å være utfyllende i forhold til den informasjon som gis i årsregnskapet. Årsberetningen skal gi opplysninger om forhold som er viktige for å bedømme kommunens økonomiske stilling og resultatet som ikke fremgår av årsregnskapet, samt om andre forhold av vesentlig betydning for kommunen. Det er rådmannen som i årsberetningen presenterer og analyserer kommunens resultat og finansielle stilling.

2015 var et økonomisk utfordrende år for Nordre Land kommune. Regnskapet for 2015 viser god økonomisk kontroll i den styrbare delen av driften og mange enhetene leverer gode økonomiske resultater. Det er også klart at kommunen på noen områder har utfordringer. Dette gjelder blant annet områdene økonomisk sosialhjelp og barnevernstiltak, der utgiftene de siste årene har økt betydelig, uten at dette er hensyntatt tilstrekkelig i budsjettene. Statistisk ligger Nordre Land kommune nå godt over landsgjennomsnittet når det gjelder andel barn med barnevernstiltak, mens ressursbruken i kroner ved de enkelte tiltak i Nordre Land ligger vel 30 % lavere enn landsgjennomsnittet.

Regnskapsmessig resultat for Nordre Land kommune viser et mindreforbruk på kr. 6.809.776,56. Totalt sett er det mindreutgifter som følge av avregning av pensjonsutgifter om gir det største utslaget på resultatet for 2015. Avregningen slår positivt ut med 7,9 mill. I tillegg gir økte skatteinntekter korrigerert for redusert rammetilskudd (inntektsutjevning) et pluss på kr. 1,6 mill. Nettoinntekter fra kraftområdet har en mindreinntekt på vel kr. 2,1 mill. som følge av lave kraftpriser/strømpriser gjennom hele 2015.

1 FORHOLD AV VESENTLIG BETYDNING FOR KOMMUNEN

1.1 PENSJON

Pensjon er et omfattende område med store summer både når det gjelder utgiftsføring i driftsregnskapet i løpet av et år, og ikke minst når det gjelder forpliktelse og eiendeler i balansen.

Driftsregnskapet

I kommuneregnskapet skal samlet pensjonskostnad utgiftsføres. Samlet pensjonskostnad består av netto pensjonskostnad og premieavviket med amortisering av tidligere års premieavvik. I Kommunal Lands Pensjonskasse (KLP) økte samlet pensjonskostnad fra kr 39,6 mill. i 2014 til kr 47,8 mill. i 2015. Økningen i pensjonskostnaden har sammenheng med utgiftsføringen/amortiseringen av det stort positivt premieavvik for 2014 på kr 12,4 mill., mens premieavviket for 2015 var kr 0,5 mill. Nordre Land kommune har ett års amortisering av premieavviket, og har derfor full utgiftsføring i motsetning til de fleste andre kommuner som har valgt 15 og 10 års amortisering.

I regnskapet for 2015 er det på resultatenheterens områder utgiftsført en pensjonsutgift på 17 % av alle lønnsutbetalinger. Dette er samme nivå som for 2014. Denne utgiftsføringen var i 2015 høyere enn den samlede pensjonskostnaden som kommunen skal utgiftsføre, og det måtte derfor føres en kostnadsreduksjon på kr 10,8 mill. på pensjonsområdet i forbindelse med årsavslutningen.

I Statens Pensjonskasse (SPK) ble samlet pensjonskostnad redusert fra kr 5,6 mill. i 2014 til kr 4,9 mill. i 2015. For SPK ble det i 2015 utgiftsført en pensjonsutgift på 12,47 % av alle lønnsutbetalinger for lærere og andre som omfattes av denne pensjonsordningen. Denne utgiftsføringen var veldig godt i samsvar med samlet kostnad, så det ble kun foretatt en minimal inntektsføring i forbindelse med årsavslutningen.

Balansen

Pensjonsforpliktelsen, det vil si kommunens forpliktelse til å utbetale pensjon en gang i fremtiden, står som en langsiktig gjeld i balansen. Pr 31.12.15 utgjorde dette kr 680 mill. i KLP og kr 81 mill. i SPK.

Pensjonsmidlene som er avsatt i balansen for å dekke den fremtidige pensjonsforpliktelsen, er ført som anleggsmiddel i balansen. Pensjonsmidlene utgjør kr 560 mill. i KLP og kr 68 mill. i SPK. Differansen mellom forpliktelsen og de midlene som er satt av for å dekke forpliktelsen, er både knyttet til at det ikke avsettes pensjonsmidler til eventuelle framtidige AFP-forpliktelser og at det er forventninger om en økt verdi på pensjonsmidlene frem til pensjonene skal utbetales.

Nordre Land kommune har valgt ett års amortisering av premieavviket. Dette betyr at hele premieavviket utgiftsføres året etter at det oppstår. De fleste andre kommune i Norge deler utgiftsføringene (amortiserer) over 15 år, 10 år og 7 år. At Nordre Land kommune har ett års amortisering gjør at kommunen ikke har en oppbygd «pensjonsbombe» med ventende premieavviks-utgifter i balansen i regnskapet. Det er kun årets premieavvik som står i balansen.

1.2 INNTEKTER FRA KRAFT-SEKTOREN

Nordre Land kommune har store inntekter knyttet til vannkraftutbyggingen i kommunen, med både konsesjonsavgifter, salg av konsesjonskraft, eiendomsskatt på verker og bruk, naturressursskatt og inntekter som eier av VOKKS. Alle inntektene går inn i driftsregnskapet til Nordre Land kommune og blir brukt til å gi tjenester til innbyggerne i Nordre Land.

Konsesjonsavgifter, som skal gi kommunen en erstatning for generelle skader og ulemper som følge av vannkraftutbyggingen som ikke blir kompensert på annen måte, utgjorde i 2015 kr 2,182 mill. Inntektene fra konsesjonsavgiftene avsettes til næringsfond og brukes til tiltak rettet mot næringslivet i Nordre Land.

Med Dokksfløy-utbyggingen i 1989 kom Nordre Land kommune sin rett til uttak av konsesjonskraft. I 2015 gav salget av konsesjonskraft en netto inntekt i driftsregnskapet på kr 3,6 mill.

I tillegg til konsesjonskraftsalget gir vannkraftutbyggingen eiendomsskatteinntekter. I 2015 utgjorde eiendomsskatten fra kraftverkene kr 12,74 mill. I tillegg til eiendomsskatt på kraftverk, hadde kommunen i 2015 eiendomsskatteinntekter fra andre verker og bruk på kr 4,6 mill.

Naturressursskatten er en særskatt for kraftselskap. Skatten skal sikre kommunene med kraftproduksjon en stabil del av de samlede skatteinntektene fra kraftverkene. For Nordre Land kommune utgjorde naturressursskatten nesten kr 7,85 mill. i 2015.

Nordre Land kommune eier 2/3 av VOKKS AS. Som eier mottok Nordre Land kommune kr 4,7 mill. i utbytte i 2015. I tillegg til utbytte mottok Nordre Land kommune kr 3,85 mill. i renter på ansvarlig lån gitt til VOKKS NETT AS.

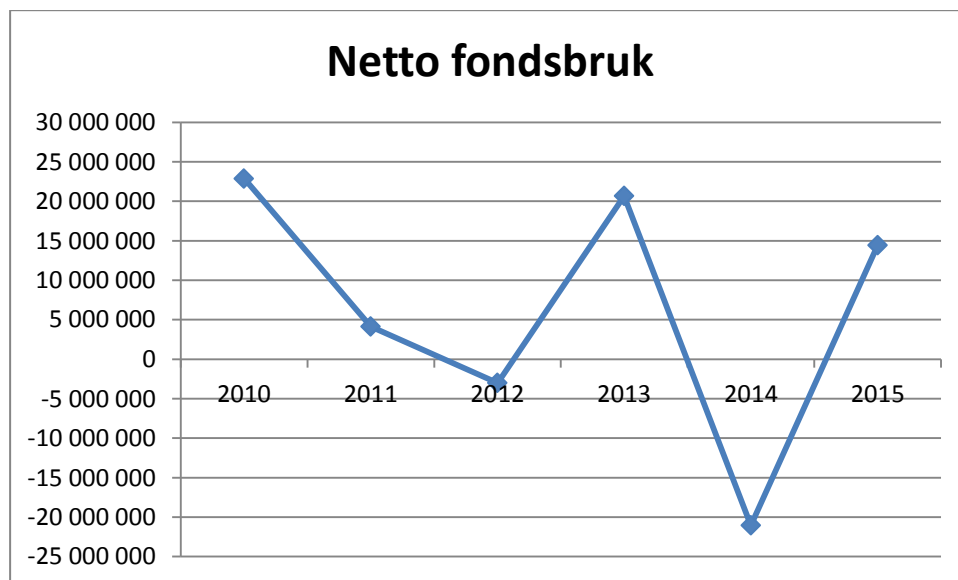

1.3 FONDSBRUK

I 2015 brukte Nordre Land kommune vel kr 19,0 mill. fra fond i driftsregnskapet. Av dette utgjorde kr 4,3 mill. bruk av bundne fond. Nordre Land kommune avsatte kr 13,37 mill. til fond i 2015. En betydelig del av

fondsbruken skyldes avsatte fondsmidler som en følge av premieavviket i 2014, som ble budsjettert brukt i 2015. Det generelle disposisjonsfondet ble redusert vel nesten kr 3,6 mill. Nedgangen skyldes i hovedsak kommunestyrets vedtak om å bruke kr. 4,1 mill av generelt disposisjonsfond til å øke det ansvarlige lånet i Vokks Nett AS. I 2015 ble fondskapitalen totalt redusert med kr 14,4 mill., altså ble det brukt kr 14,4 mill. mer av fond enn det som ble avsatt.

Grafen nedenfor viser netto fondsbruk de siste seks årene:

Grafen viser at det i 2012 og 2014 ble avsatt mer til fond enn det ble brukt av fond. Disse årene ble fondene styrket. De andre årene har det vært til dels stor bruk av fond sammenlignet med det som er blitt avsatt. Dette har tært mye på oppsparte midler. 2010, 2013 og 2015 skiller seg ut med stor fondsbruk, i 2010 knyttet til utkjøp av Jernbaneområdet og bruk av ubundet investeringsfond til finansiering av rehabiliteringen av Dokka barneskole. I 2013 og 2015 er det bruk av premieavviksavsetningen fra året før som bidrar negativt. I tillegg er det i 2015 brukt kr. 10,0 mill. av fondsmidler til utlån som ansvarlig lån til Vokks Nett AS.

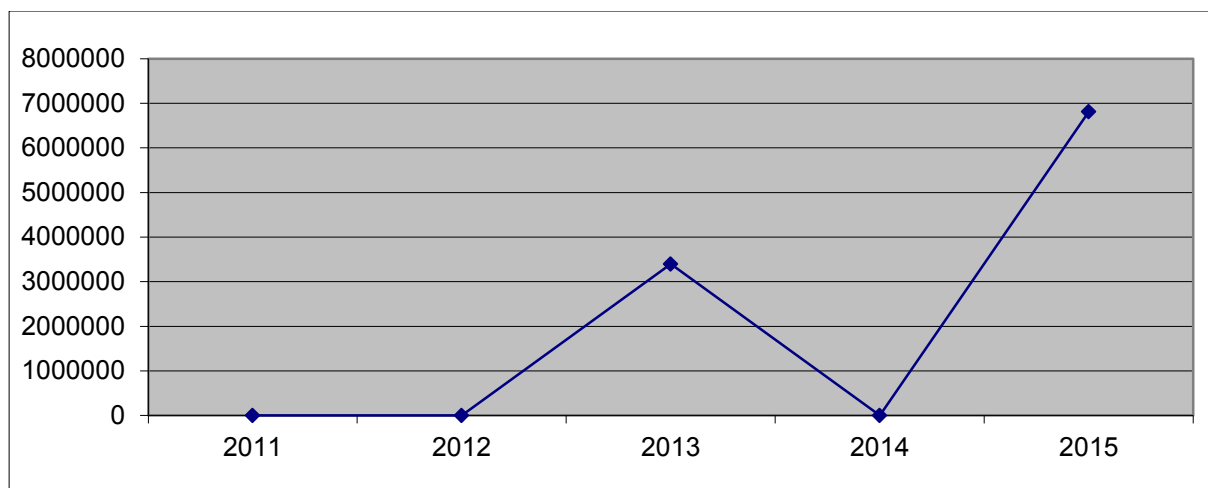
2 ØKONOMISK STILLING

Ved å benytte økonomiske nøkkeltall har man et grunnlag for å vurdere om kommunens virksomhet drives økonomisk forsvarlig. Nivåene på de beregnede nøkkeltallene må vurderes opp mot måltall for å avgjøre om en verdi er god eller dårlig. Nordre Land kommune har mål i Økonomiplan 2015-2018 knyttet til netto driftsresultat. Oppnådd resultat måles mot dette. Samtidig benyttes anbefalinger fra statlige myndigheter og snittet i Oppland eller landsgjennomsnittet som sammenligningsgrunnlag for Nordre Land kommune sine økonomiske nøkkeltall for 2015. Dette for å synliggjøre nivået på nøkkeltallene for kommunen.

2.1 REGNSKAPSRESULTAT

Nordre Land kommune legger frem et regnskapsmessig resultat for 2015 med et mindreforbruk på kr. 6.809.776,56. Til sammenligning viste resultatet for 2014 et resultat i balanse etter forskriftsmessige strykninger av budsjetterte avsetninger. Grafen nedenfor viser utviklingen i regnskapsresultatet de siste fem år

(etter forskriftsmessige strykninger):

Regnskapsresultatet i det kommunale regnskapet sier lite om det økonomiske resultatet, da bruk og avsetning av fond er med i regnskapsresultatet. Nordre Land kommune brukte mer av fond enn det som ble avsatt i 2015 inn i sitt driftsregnskap. Netto er fondene redusert med kr 14,4 mill., inklusive kr 12 mill. i bruk av premieavviksfond. Korrigert for dette særskilte fondet ble fondene altså redusert med kr. 2,4 mill. Til sammenligning ble det i 2014 avsatt netto kr. 9 mill. når en korrigerer for avsetningen av midler til premieavviksfondet.

2.2 NETTO DRIFTSRESULTAT

Netto driftsresultat er hovedindikatoren for økonomiske balansen i en kommune. Det viser hva kommunen sitter igjen med av løpende inntekter etter at løpende utgifter er trukket fra. Netto driftsresultat er et uttrykk for hva kommunen har til disposisjon til avsetninger og finansiering av investeringer.

Netto driftsresultat er en regnskapsbenevnelse som kun brukes i kommuneregnskapet. Sammenhengen mellom netto driftsresultat og det regnskapsmessige resultatet er som følger:

Driftsinntekter

- driftsutgifter

=Brutto driftsresultat

- renter og avdrag

=Netto driftsresultat i kroner

+ Bruk av fond

- Avsetning til fond

- Overført til investeringsregnskapet

= Regnskapsmessig resultat

I Økonomiplan 2015-2018 ble det vedtatt følgende mål knyttet til netto driftsresultat:

Økonomisk mål nr.1:

Netto driftsresultat skal trappes opp, og ved utgangen av økonomiplanperioden 2015-2018 skal det være minst 2,5 % av brutto driftsinntekter.

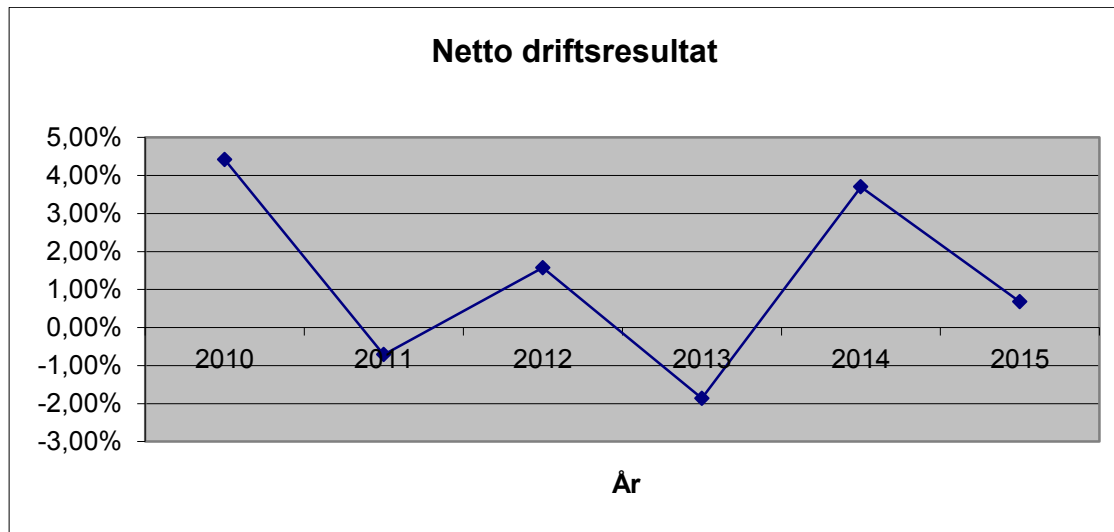
Delmål 1: Budsjettert nettodriftsresultat i 2015 skal være 1 %.

Netto driftsresultat ble kr 3.921.305,17 mill. i 2015, og utgjorde 0,7 % av kommunens driftsinntekter. Dette er et resultat som er noe svakere enn det som var forutsatt i opprinnelig budsjett, men er bedre enn regulert budsjett som var -1,3 %. I 2014 hadde Nordre Land kommune et nettodriftsresultat på kr 21,2 mill., eller 3,7 %. Fylkesmannen anbefaler, med støtte fra Teknisk beregningsutvalg, at netto driftsresultat over tid bør ligge på minst 1,75 %. Netto driftsresultat for alle landets kommuner utenom Oslo var i 2015 2,8 %, mens snittet i Oppland var 2,3 %.

For at tallene for Nordre Land kommune skal være sammenlignbare med tallene for Landet utenom Oslo og Oppland, er det mest riktig å korrigere Nordre Land kommunes netto driftsresultat for amortiseringen av premieavviket for 2014. Dette fordi Nordre Land kommune amortiserer premieavviket på ett år, mens de aller fleste kommuner amortiserer over en lengre tidshorisont (se for øvrig kap. 1.1).

Korrigert netto driftsresultat for Nordre Land kommune er kr. 16,2 mill, noe som utgjør 2,8 %. Det korrigerede netto driftsresultatet gjør at Nordre Land kommune har et resultat på linje med landet utenom Oslo, og marginalt bedre en snittet i Oppland.

Figuren nedenfor viser utviklingen i netto driftsresultat siste 6 år:

Som man ser av grafen er det i 2010, 2012 og 2014 at Nordre Land kommune hadde et netto driftsresultat på linje med Fylkesmannens anbefalinger mens det for 2015 altså ligger noe lavere. En kommune som over tid har et lavere netto driftsresultat enn anbefalt, er vurdert til ikke ha en bærekraftig økonomi på lang sikt.

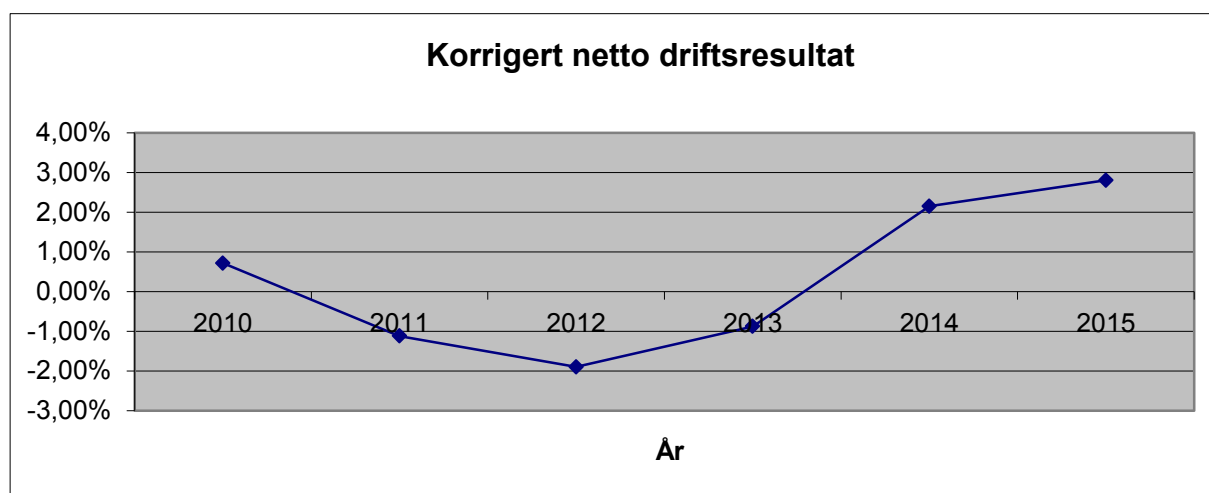
Frem til 2014 lå det i netto driftsresultat også inntektsføringen av momskompensasjonen fra investering. Dette

var med på å bedre netto driftsresultatet, siden dette kommer som en inntekt i driftsregnskapet. I år med store investeringer påvirket dette nettodriftsresultat vesentlig, og gav et vesentlig bedre resultat enn det som er reelt.

I tillegg er premieavviket knyttet til pensjon et forhold som påvirker netto driftsresultat i stor grad. I år med store premieavvik vil også dette forholdet utgjøre vesentlig påvirkning på netto driftsresultatet. Siden positive premieavvik skal amortiseres påfølgende år, vil premieavviket påvirke både i positiv og negativ retning. Et mer korrekt bilde av resultatet av den rene driften i kommunen, altså et netto driftsresultat korrigert for momskompensasjon fra investering (frem til 2014) og premieavvik, viser et korrigert netto driftsresultat for 2015 på kr 16,2 mill.

Figuren nedenfor viser utviklingen i korrigert netto driftsresultat siste 5 år:

Korrigert netto driftsresultat gir et riktigere bilde av resultatet i driften til en kommune. For Nordre Land kommune er korrigert netto driftsresultat svakere enn det ukorrigerede, med unntak av 2013 og 2015. Dårligere korrigert netto driftsresultat i 2010 er knyttet til store inntekter fra momskompensasjon fra investering. I 2011 gjør korrigerings for momskompensasjonsinntektene fra investering at korrigert netto driftsresultat blir enda mer negativt. I 2012 var det store inntektsføringer knyttet til premieavviket og korrigert nettodriftsresultat i 2013 ender på en bedring som følge av korrigeringen av premieavviksutgiftsføringen. For 2014 er korrigert nettodriftsresultat dårligere som følge av korrigerings for inntekter som følge av stort positivt premieavvik, mens det i 2015 igjen er bedre grunnet premieavviksføringen og dennes finansiering av premieavviksfondet.

2.3 INNTEKTSUTVIKLING

	Regnskap 2015	Regulert budsjett 2015	Avvik i forhold til budsjett	Regnskap 2014	Økning fra 2014 Nordre Land kommune	Endring fra 2014, alle kommuner i landet
Skatt	130 066 345,16	124 504 000	5 562 345,16	119 052 935,55	+9,25 %	+5,9 %

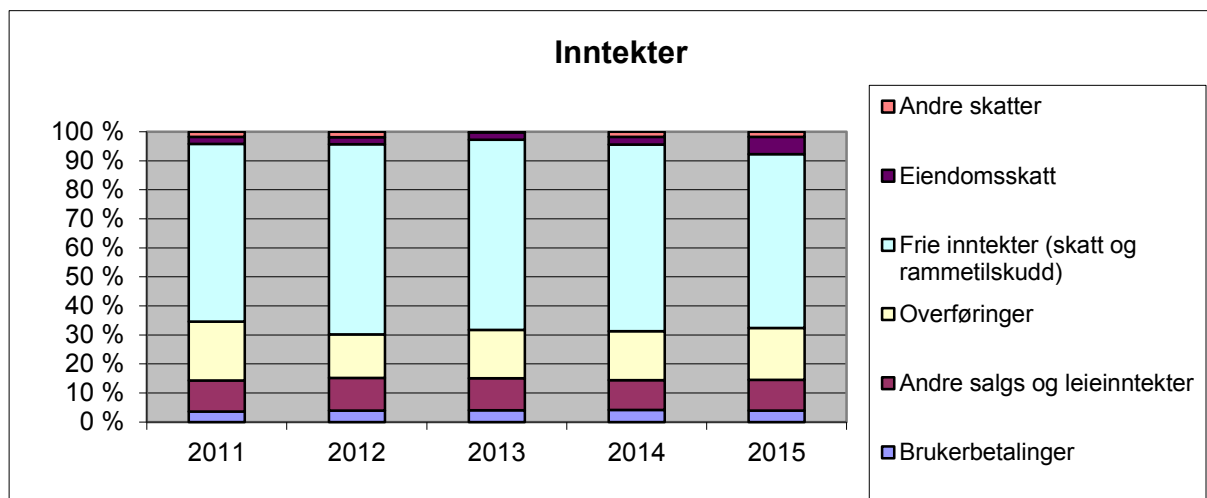

Rammetilskudd	218 662 5030	221 696 000	--3 033 497	232 748 404		
Sum frie inntekter	348 728 848,16	346 200 000	2 528 848,16	351 801 339,55		

Nordre Land kommunes frie inntekter (skatt og ramme) ble i 2015 kr 348,7 mill. Dette var kr 2,5 mill. høyere enn regulert budsjett, men kr. 3,1 mill. lavere enn regnskapet for 2014. Skatteinntekter ble betydelig høyere enn anslaget etter halvårsrapporten som regulert budsjett er bygget på, og over kr 7 mill. høyere enn det som opprinnelig lå inne som forventede skatteinntekter for 2015. Skatteanslaget for kommune-Norge ble lavere enn forventet for landet totalt sett med en økning på 5,9 % i forhold til 2014. Utviklingen av skatteinngangen i Nordre Land viser en økning på 9,25 %.

Det at Nordre Land har en så vidt større økning i skatteinngangen, sammenlignet med landet, gjør at inntektsutjevningen i rammetilskuddet for Nordre Land kommunes del blir redusert, og dette utgjør hovedgrunnen til at inntekter fra rammetilskuddet er lavere en budsjettet og betydelig lavere en mottatt rammetilskudd i 2014. Ett annet forhold som i 2015 påvirket kommunens rammetilskudd, var innføring av et nedtrappende trekk i rammetilskuddet, som følge av gjeninnføring av differensiert arbeidsgiveravgift. For 2015 fikk Nordre Land kommune ett trekk i rammetilskuddet på kr. 10,5 mill. som følge av lavere utgiftsføringer i driftsregnskapet. Dette forklarer nedgangen i rammetilskudd fra 2014 til 2015.

Søylediagrammet nedenfor viser hovedgruppene av inntektene til Nordre Land kommune og hvordan disse har utviklet seg de siste fem årene:

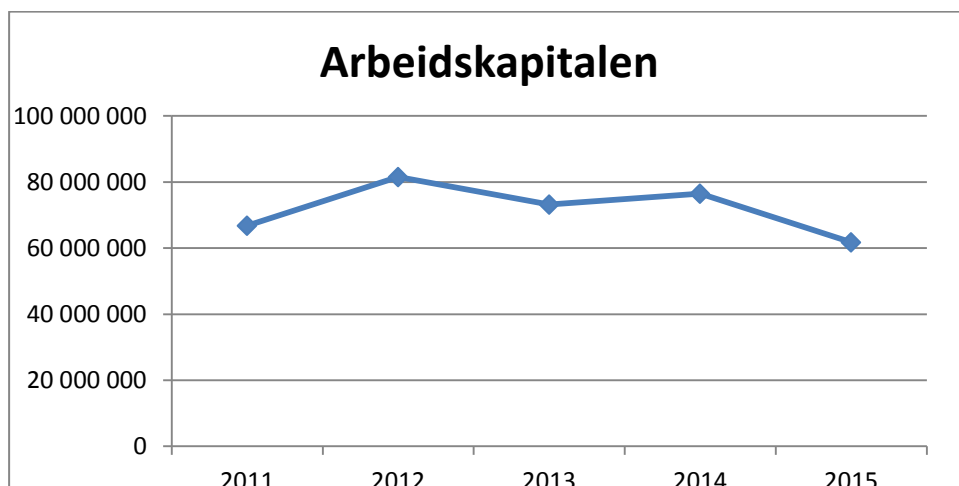

Som man ser av diagrammet er hovedinntektene til Nordre Land kommune er knyttet til de frie inntektene. Videre er overføringer fra staten i form av refusjon sykepenger/fødselspenger, momskompensasjon og øremerkede statstilskudd viktige inntektskilder. Salgs og leieinntekter, som hovedsakelig er knyttet til husleie, er den tredje største inntektsposten. Inntekter fra eiendomsskatt på verker og bruk og andre skatter, er nå den fjerde største inntektskilden. Inntektene fra brukerbetalinger knyttet til for eksempel barnehage, SFO, opphold i institusjon, kommunale eiendomsavgifter osv. er stabil og utgjør rundt 3,9 % av inntektene.

2.4 ARBEIDSKAPITALEN

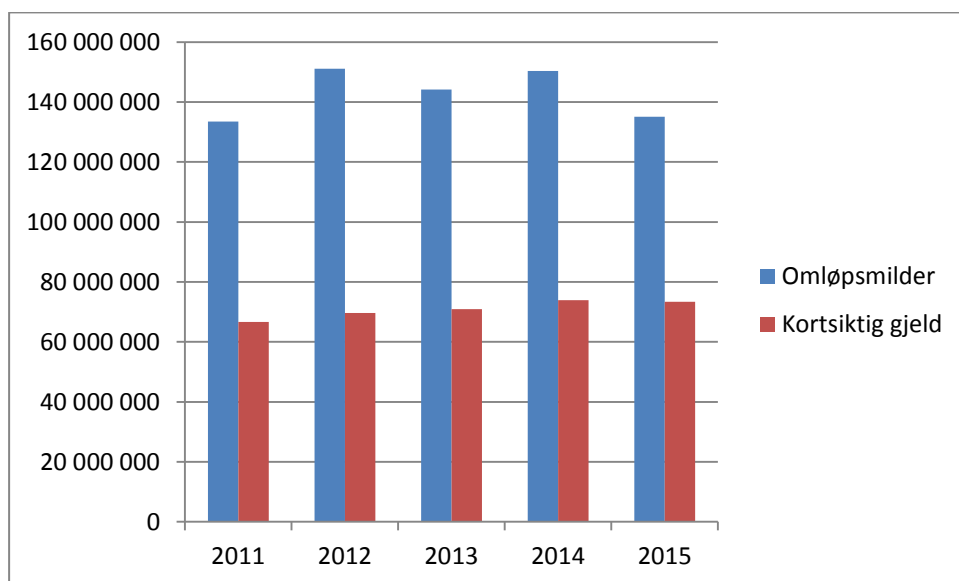
Kommuneregnskapet skal vise all anskaffelse (inntekter og innbetalinger) og anvendelse (utgifter og utbetalinger) av midler. Det betyr at kommuneregnskapet er et arbeidskapitalregnskap. Når anskaffelsen av midler er lavere enn anvendelsen, vil endringen bety at arbeidskapitalen er redusert i perioden.

For å regne ut arbeidskapitalen kan man se på forskjellen mellom omløpsmidler og kortsiktig gjeld. Grafen nedenfor viser utviklingen i arbeidskapitalen de siste fem årene:

Av grafen ser man at arbeidskapitalen ble redusert i 2013 og 2015. At arbeidskapitalen ble redusert synliggjør at kommunen hadde større utgifter og utbetalinger enn de inntektene og innbetalingene som kom inn disse årene.

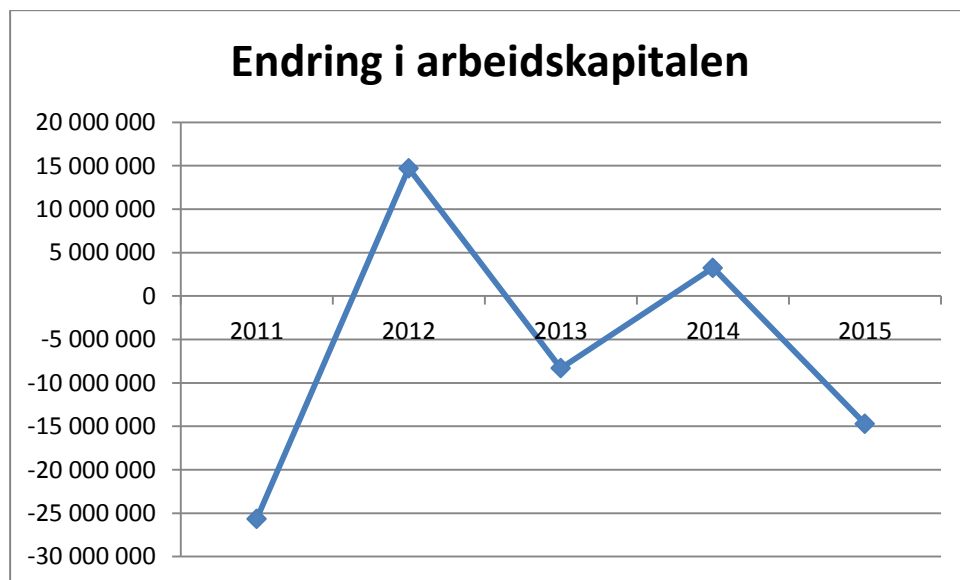
For å finne ut hvorfor arbeidskapitalen endres, må en se på forholdet mellom omløpsmidlene og den kortsiktige gjelden fra år til år. Grafen nedenfor viser utviklingen i omløpsmidlene og den kortsiktige gjelden, og synliggjør hvorfor arbeidskapitalen endrer seg:

Grafene ovenfor viser at omløpsmidlene varierer noe fra år til år og fra 2014 til 2015 er noe redusert. Den kortsiktige gjelden har hatt en svak økning hvert år inntil 2014, men med en marginal nedgang i 2015. I de år

hvor omløpsmidlene øker mer enn den kortsiktige gjelden, øker arbeidskapitalen. I 2015 er omløpsmidlene redusert, mens den kortsiktige gjelden nærmest er uendret. Dette gjør at arbeidskapitalen reduseres i gjennom 2015.

Endringer i arbeidskapitalen gir uttrykk for endringer i kommunens likvide situasjon. Arbeidskapitalen er redusert med kr 14,7 mill. i 2015. Reduksjonen i omløpsmidlene er i all hovedsak knyttet til premieavviket. Figuren nedenfor viser endringene i arbeidskapitalen de siste fem årene:

Når det gjelder endringer i arbeidskapitalen er premieavviket knyttet til pensjon en vesentlig faktor. I år med utgiftsføring av store avvik, blir arbeidskapitalen påvirket negativt. I 2013 og 2015 bidro dette til å gi en reduksjon i arbeidskapitalen. Positivt premieavvik som i 2014 gir en bedring i arbeidskapitalen.

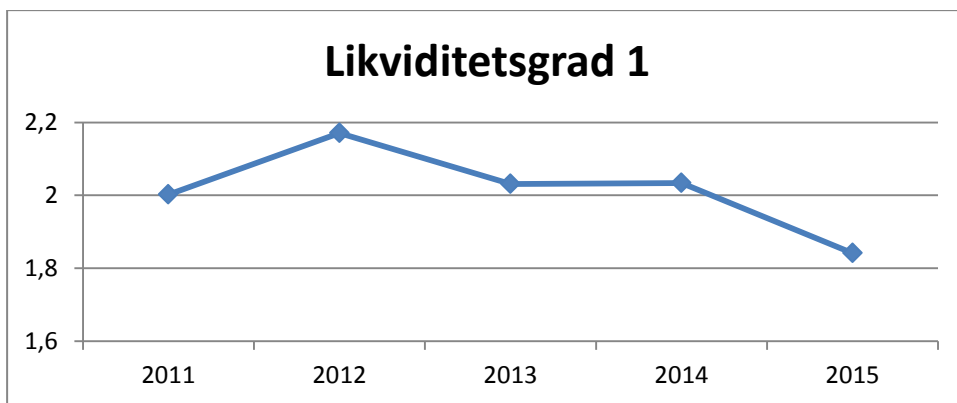
2.5 LIKVIDITET

Begrepet likviditet er knyttet til kommunens evne til å dekke sine kortsiktige forpliktelser og tar utgangspunkt i forholdet mellom omløpsmidler og kortsiktig gjeld. Nordre Land kommune har gjennom årene hatt en god og tilfredsstillende likviditet. Men år med store premieavvik og utstrakt bruk av fondsmidler, har gitt perioder med svakere likviditet.

Det er to nøkkeltall som benyttes for å bedømme likviditeten ved årsskiftet:

Likviditetsgrad 1 = omløpsmidler/kortsiktig gjeld

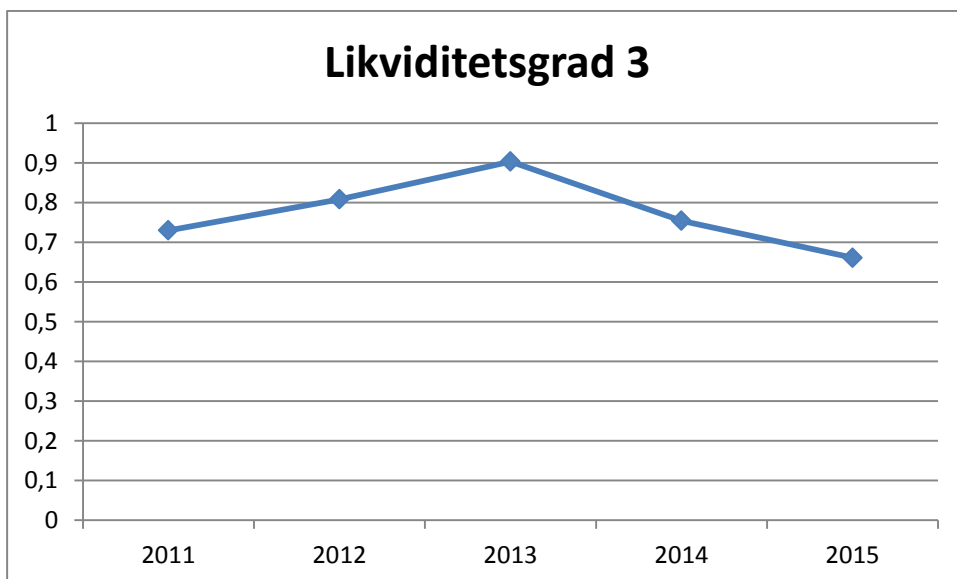
Her bør nøkkeltallet være større enn 2, fordi noen av omløpsmidlene kan være mindre likvide. Grafen nedenfor viser utviklingen i nøkkeltallet de siste fem år:

Likviditeten har gradvis hatt en negativ trend de siste fem årene, med unntak av 2012. En av hovedårsakene til nedgangen i 2015, er at kommunen har finansiere mye av sine investeringsutgifter med tidligere års ubrukte lånemidler, i stedet for å foreta nye låneopptak. Dette reduserer omløpsmidlene i form av redusert bankinnskudd. Nøkkeltallet har inntil 2015 ligger over anbefalt nivå på 2, og det er viktig å gjenoppnå det anbefalte nivået i løpet av kort tid.

Likviditetsgrad 3 = mest likvide omløpsmidler/kortsiktig gjeld

Her bør nøkkeltallet være større enn 33 % eller 0,33. De mest likvide omløpsmidlene er kasse, bank og markedsbaserte plasseringer som er klassifisert som omløpsmidler og sertifikater som kan omgjøres til kontanter fort.

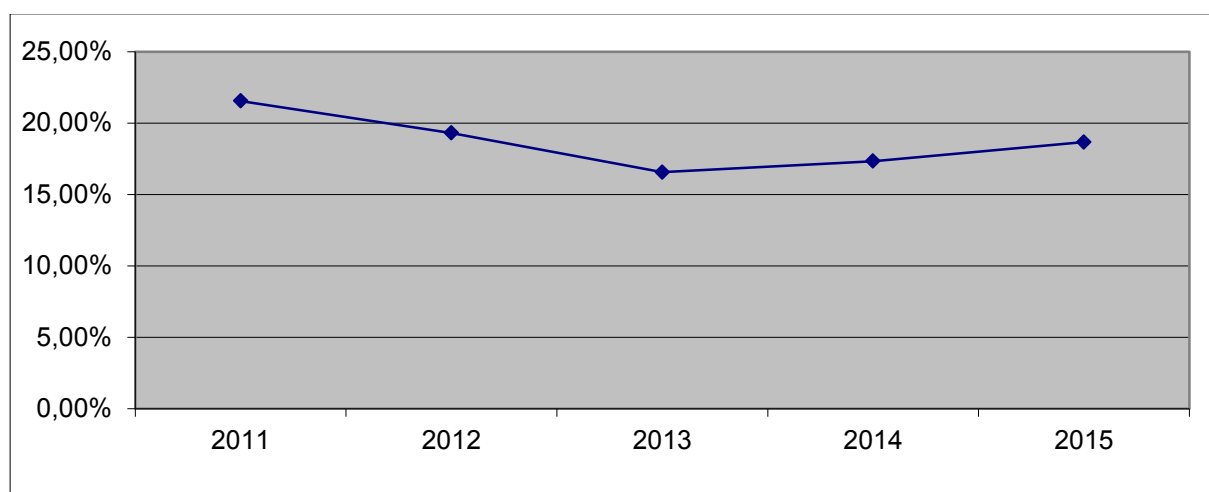
Som grafen ovenfor viser har likviditetsgrad 3 blitt svekket fra 2013. Siden 2011 var likviditeten svakt oppadgående til i 2013, men med en nedgang siden. På tross av dette ligger nøkkeltallet over anbefalt nivå. Det er verdt å merke seg at den kortsiktige gjelden har vært nær uendret siden 2013, mens det er vært en større reduksjon i likvide omløpsmidler, med en nedgang fra kr. 64,0 mill. i 2013 til kr. 48,4 mill. i 2015. Nedgangen i ubrukte lånemidler, som nevnt i punktet over, var kr. 7,1 mill.

2.6 SOLIDITET

Begrepet soliditet kan forklares som kommunens evne til å tåle tap. Gjeldsgraden og egenkapitalprosenten gir informasjon om soliditeten. Egenkapitalprosenten gir informasjon om hvor stor andel av kommunen samlede eiendeler som er finansiert med egenkapital. Resterende eiendeler er finansiert ved gjeld. Jo høyere egenkapitalprosent, desto bedre er soliditeten.

For 2015 er egenkapitalprosenten 18,68 %. Det er ingen måltall eller KOSTRA-tall for denne parameteren, men i det private næringsliv er en soliditet på mellom 10 - 25 % normalt.

Som man ser av grafen nedenfor har egenkapitalprosenten vært synkende i årene frem til 2013, fra en egenkapitalprosent på 24,71 % i 2010 til 16,56 % i 2013. I denne perioden har eiendelene økt for hvert år samtidig som egenkapitalen har blitt redusert. Dette indikerer at Nordre Land kommune økte lånefinansieringen av sine eiendeler. Etter 2013 har egenkapitalprosenten ikke sunket videre, men snudd til en positiv trend. Dette skyldes blant annet en moderat økning av kommunens lånegjeld og en marginal nedgang i den kortsiktige gjelden samt at det i 2014 var en netto avsetning til disposisjonsfond, hovedsakelig grunnet avsetning av det positive premieavviket.

2.7 GJELDSGRAD

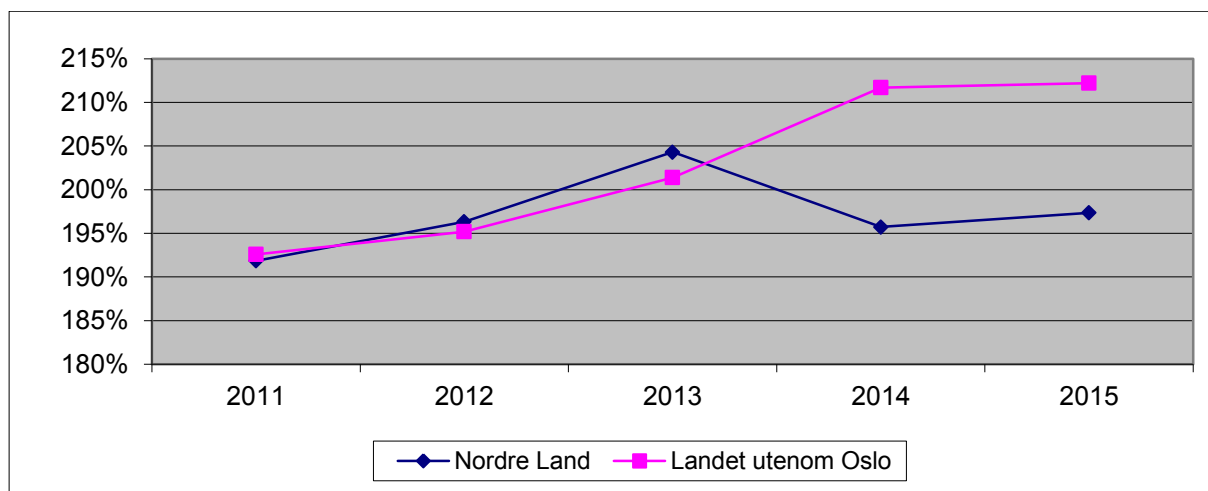
Langsiktig gjeld i % av brutto driftsinntekter er et uttrykk for kommunens gjeldsbelastning. Ordinære renter og avdrag på lån skal finansieres av driftsinntektene, og lånegjeld i prosent av driftsinntektene viser langsiktig gjeldsbelastning i forhold til inntektene. I brutto lånegjeld er all gjeld inkludert, også gjeld knyttet til selvkostområdene, startlån/formidlingslån og pensjonsforpliktelsen.

I Nordre Land kommune utgjør den langsiktige gjelden inklusive pensjonsforpliktelsen 197,36 % av brutto driftsinntekter i 2015. Gjennomsnittet for alle landets kommuner utenom Oslo er 212,2 %. For 2014 var det tilsvarende tallet for Nordre Land 195,72 %. Den marginale økningen i gjeldsgrad skyldes en kombinasjon av en beskjeden økning i kommunens driftsinntekter (1,17 %) mens den langsiktige gjelden har økt med 2,02 % (hvorav pensjonsforpliktelsen utgjør 2,32%).

De forutgående årene (til 2013) har trenden i Nordre Land vært at den langsiktige gjelden andelsmessig har økt mer enn inntektene. At gjelden øker mer enn inntektene som skal dekke renter og avdrag, gjør kommunen mer

sårbar overfor renteøkninger. At kommunen også i 2015 har klart å begrense låneopptaket gjennom å ha en større grad av egenfinansiering (bruk av avsetninger) og reduksjon av tidligere års ubrukte lånemidler, gjør at gjeldsgraden holdes lavt.

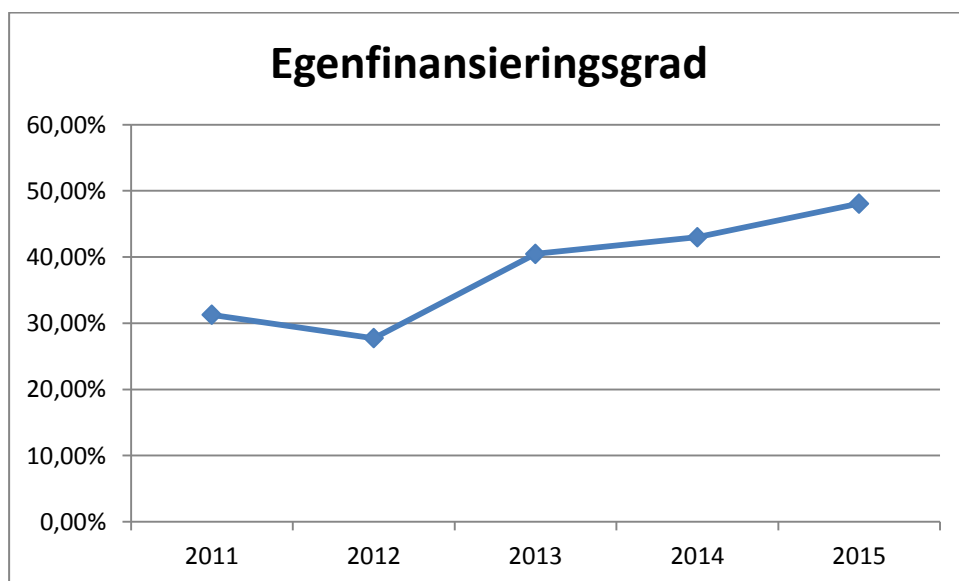
Grafen nedenfor viser utviklingen i nøkkeltallet for beregnet gjeldsgrad de siste fem årene:

Som man ser av grafen har gjeldsgraden i stor grad fulgt landsgjennomsnittet frem til 2013, for så i 2014 å bli redusert i Nordre Land, mens økningen i gjeldsgraden for kommune-Norge fortsetter.

2.8 EGENFINANSIERING AV INVESTERINGER

Investeringer kan finansieres med egne midler som stammer fra tidligere oppsparte midler i fond, inntekter i investeringsregnskapet, overført fra drift eller kommunen kan ta opp lån for å finansiere investeringer i varige driftsmidler. Egenfinansiering av investeringer bidrar til å redusere behovet for å foreta låneopptak og dertil økte rente- og avdragsutgiftene på sikt. Grafen nedenfor viser utviklingen i egenfinansieringen av investeringsutgiftene de siste fem årene:

Som grafen viser finansierte Nordre Land kommune ca. 52 % av de totale investeringsutgiftene med lån i 2015, og vel 48 % med egne midler. Det er en lavere bruk av lånemidler enn de 3 forutgående årene. I KOSTRA er det en indikator knyttet til bruk av lån til finansiering av brutto investeringsutgifter. Landsgjennomsnittet for 2015 er en lånegrad på 60,3 %. Nordre Land kommune har i denne sammenligningen en 36,3 % lånegrad.

3 AVVIK BUDSJETT-REGNSKAP

En kommune er budsjettstyrt, og det er i stor grad tilgangen/bevilgningen av midler som styrer aktiviteten. Avvik fra budsjett er den økonomiske faktoren som følges opp tettest i løpet av kvartalsrapportene til det politiske nivå og løpende i den administrative økonomistyringen. Det er vanskelig å treffe nøyaktig, men store avvik gjør at man må se nærmere på årsakene og om nødvendig forbedre den økonomiske kontrollen.

3.1 FELLESINNTEKTER/FELLESUTGIFTER

Ansvar		Regnskap i år	Budsjett inkl. endring	Avvik
17112	Konsesjonskraft	-3 651 450,98	-5 929 000,00	-2 277 549,02
17311	Andre næringsformål	-4 207 567,84	-4 100 000,00	107 567,84
81111	Skatter	-130 066 345,16	-124 504 000,00	5 562 345,16
81121	Eiendomsskatt	-31 748 152,42	-32 800 000,00	-1 051 847,58
82111	Statlige rammetilskudd	-218 662 503,00	-221 696 000,00	-3 033 497,00
82522	Kompensasjonstilskudd	-2 825 594,00	-2 700 000,00	125 594,00
91111	Renter/omkostninger på lån	7 483 352,04	4 823 000,00	-2 660 352,04
91112	Andre renter/omkostninger	-5 846 178,56	-3 200 000,00	2 646 178,56
92111	Avdrag på lån	14 953 580,00	15 208 000,00	254 420,00
93111	Disposisjonsfond	4 075 000,00	4 000 000,00	-75 000,00
93121	Bundne driftsfond	230 570,00	0,00	-230 570,00
96111	Disp.tidl.års ikke disp.res	0,00	0,00	0,00
97111	Overf.til kapitalregnskap	2 767 000,00	2 767 000,00	0,00

- = mindreinntekt eller merutgift

+ = merinntekt eller mindretgift

Ansvar 17112 Konsesjonskraft er knyttet til inntektene fra salget av kommunens konsesjonskraft. I 2015 ble konsesjonskraftvolumet solgt i spotmarkedet. Grunnet lave strømpriser er derfor inntektene betydelig lavere enn budsjettet. Budsjettet la opp til en gjennomsnittlig strømpris på 25,45 øre pr. kwh, med fradrag av 10,6 øre pr. kwh i innkjøpspris (OED-pris). Gjennomsnittlig strømpris for hele året 2015 beregnes til kr. 19.76 øre pr. kwh.

På ansvaret 17311 Andre næringsformål er det en merinntekt på utbytte fra VOKKS på kr 200.000,-. Budsjettet utbytte var kr 4,5 mill.

Nordre Land kommune hadde merinntekter på skatter sammenlignet med budsjett på vel kr. 5,0 mill. Totalt hadde Nordre Land kommune en økning av sine skatteinntekter på hele 9,25 % mot en økning i landet på 5,9 %. En merinntekt på skatteinntektene vil, i år hvor Nordre Land har en større vekst i skatteinntektene, sammenlignet med veksten for landet, medføre reduserte rammeoverføringer i form av redusert

inntektsutjevning.

Eiendomsskatt gav en mindreinntekt i forhold til regulert budsjett på vel kr 1,0 mill. At eiendomsskatteinntektene ble lavere enn opprinnelig budsjettet, skyldes i hovedsak korrigeringer i eiendomsskattetakster, som en følge av klagenemnda behandlinger og vedtak.

Statlige rammetilskudd gav en mindreinntekt sammenlignet med regulert budsjett på kr 3 mill. Sammenlignet med opprinnelig budsjett ble det en mindreinntekt på kr 6,6 mill. Dette har sammenheng med inntektsutjevningen som følge av økning i skatteinntektene.

Renter og omkostninger knyttet til Nordre Land kommune sine lån i Kommunalbanken, KLP og Husbanken ble kr 0,8 mill. lavere enn budsjettet. Dette skyldes lavere rente på innlånene enn budsjettet gjennomsnittlig flytende rente på 2,4 %. Gjennomsnittlig flytende rente i 2015 ble ca. 1,91 %.

Lavt rentenivå gir også utslag på renter på bankinnskudd og dette, sammen med lavere innestående i rentebærende papirer, gjør at netto renter totalt sett for renteutgifter og renteinntekter oppnår nær balanse i forhold til budsjettet nivå.

Avsetning til disposisjonsfond er ført i henhold til opprinnelig budsjett, og ansees viktig for å søke å opprettholde er fondsnivå og netto driftsresultat som indikerer en sunn kommuneøkonomi. Ett annet element inn i samme bilde er gjennomføringen av overføringer fra driftsregnskapet til investeringsregnskapet. For det første er dette en nødvendig overføring, da innbetalt egenkapitalinnskudd til KLP ikke kan finansieres på annen måte enn gjennom egenfinansiering. For det andre bedrer en slik overføring kommunens økonomiske stilling ved at egenkapitalfinansieringen, netto driftsresultat og gjeldsgraden bedres.

3.2 ENHETENE

Kap.	Resultatenhet	Regnskap i år	Revidert budsjett	Avvik R-B
11	Politisk styring	4.565.701,78	4.372.000,00	193.701,78
12	Rådmannskontoret	27.600.719,87	27.296.517,00	304.202,87
17	Næring	-7.859.018,82	-10.029.000,00	2.169.981,18
18	Kirke og trossamfunn	5.683.795,22	5.637.008,00	46.787,22
19	Pensjonsforhold	-10.098.054,66	-2.138.000,00	-7.960.054,66
221	Dokka Barneskole	24.952.259,53	24.320.544,00	631.715,53
222	Torpa barne- og ungdomsskole	18.725.817,38	18.494.883,00	230.934,38
223	Dokka ungdomsskole	14.228.762,81	14.721.908,00	-493.145,19
224	Voksenopplæringen	-2.704.356,42	641.487,00	-3.345.843,42
225	Skoleskyss	3.364.143,12	3.197.000,00	167.143,12
233	Torpa barnehage	10.386.286,22	9.594.533,00	791.753,22
234	Dokka barnehage	19.367.265,00	19.766.434,00	-399.199,00
236	Nordsinni barnehage	5.065.379,90	5.366.496,00	-301.116,10
24	Sentrale midler skole og barnehage	2.528.432,24	2.119.662,00	408.770,24
29	Kulturskole	2.487.288,57	2.661.667,00	-174.378,43
31	NAV/Sosialkontor	9.132.411,24	8.404.824,00	727.587,24
33	Familie/Helse	44.266.692,81	39.956.366,00	4.310.326,81
35	Tilrettelagte tjenester	38.876.070,33	41.204.414,00	-2.328.343,67

36	Omsorg og rehabilitering	92.745.917,20	91.199.921,00	1.545.996,20
39	Samhandlingsreformen	26.370,54	0,00	26.370,54
44	Teknisk drift	41.583.366,38	43.444.341,00	-1.860.974,62
45	Vann og renovasjon	-5.694.050,48	-5.201.396,00	-492.654,48
51	Kultur	7.715.676,15	7.753.443,00	-37.766,85
71	Plan Miljø Næring	5.887.676,63	5.316.948,00	570.728,63
91	Renter/omkostninger lån	70.959,35	0,00	70.959,35
Sum		352.905.481,89	358.102.000,00	-5.196.518,11

- = mindreinntekt eller merutgift

+ = merinntekt eller mindreutgift

Området politisk styring inneholder i tillegg til de politiske organene, lønnsporten som fordeles enhetene i tråd med innværende års lønnsoppgjør. Den avsatte lønnsporten ble i sin helhet fordelt enhetene, og merforbruket er derfor knyttet til politiske utvalg og kontrollutvalg.

Merforbruket på rådmannskontoret/sentraladministrasjonen skyldes dels merforbruk på Eiendomsskattekontoret knyttet til klagebehandling og dels merutgifter knyttet til frikjøp av hovedtillitsvalgte.

Området næring er kommentert under fellesinntekter og fellesutgifter.

Pensjonsforhold er fellesområdet der premieavviket inntektsføres og amortiseres, samt der avregningen av pensjon for hele kommunen regnskapsføres. Mindreutgift på pensjonsområdet i 2015 er i hovedsak knyttet til avregningen av pensjon på kr. 10,8 mill. Amortiseringen av premieavviket fra 2014 på kr 12,4 mill. ble dekket av disposisjonsfond avsatt til dette formål i 2014.

Grunnskolene i Nordre Land har et moderat merforbruk på kr. 0,37 mill. Dokka barneskole har et merforbruk på ca. kr 0,6 mill. og Torpa barne- og ungdomsskole på vel kr 0,2 mill. Merforbruket på Dokka barneskole skyldes kostnad knyttet fosterhjems plassering og at det har vært nødvendig å bemanne opp ekstra med assistenter i skole og SFO. Dokka Ungdomsskole har et mindreforbruk på snau 0,5 mill. grunnet lavere utgifter til fosterhjems plasserte i andre kommuner samt innleie av vikarer (ufaglærte) ved sykefravær.

Nordre Land læringscenter har betydelige merinntekter på i overkant av kr 3,3 mill. Dette resultatet kan forklares med at det er bosatt flyktninger på slutten av året (men mottatt tilskudd for hele året) samt bosatt flere ved familiegjenforeninger, der mange av utgiftene allerede påløp for de allerede bosatte.

Barnehagene i Nordre Land kommune har samlet et resultat i nær balanse. Den største enheten Dokka barnehage, hadde et mindreforbruk i 2015 på vel kr 0,4 mill. Mindreforbruket skyldes fastlønn, noe som fortrinnsvis kan forklares med vakanse i deler av stillinger.

I tillegg har Nordsinni barnehage er mindreforbruk på ca 0,3 mill. begrunnet med beskjeden inn-leie ved sykefravær. Torpa barnehage hadde merforbruk på ca kr 0,8 mill. som i hovedsak skyldes utfordringer ved bruk av assistenter og spesialpedagoger ved enkeltvedtak.

Sentrale midler til skole og barnehage er knyttet til barnehagekoordinator og skolekoordinator, samt satsningen på kompetanseheving i tråd med kommunedelplan for Nordre Land-skolen. Merforbruket på dette området skyldes at skolekoordinator er lønnet på dette området, mens lønnen er budsjettert i Sentraladministrasjonen.

Området NAV/sosialkontor er NAV kommunal del. I forbindelse med halvårsrapporten fikk NAV økt sine rammer med kr 1,85 mill. som følge av at enheten lå an til et vesentlig merforbruk på økonomisk sosialhjelp med bidrag til boutgifter og bidrag til livsopphold. På tross av økte rammer ble det et ytterligere merforbruk på

NAV med kr 0,7 mill. Hovedårsaken til dette merforbruket er merutgifter utover budsjett for kvalifiseringsstønad og lavere refusjonsinntekter (forskuttering av statlige ytelser).

Familie og helse har et merforbruk på vel kr 4,3 mill. I all hovedsak skyldes merforbruket merutgifter knyttet til barnevernstiltak. Isolert sett går Barnevernet med et merforbruk på ca. kr 4,8 mill. Økning i utgifter knyttet til barnevernstiltak begynte allerede i 2013, da utgiftene økte med 3,0 mill. fra året før, mens budsjettene har blitt videreført på nær samme utgiftsmessige nivå. Utviklingen siste to år har vært en utgiftsvekst på 1,7 mill. Inntil regnskapsåret 2014 har enheten hatt inndekning av merutgiftene på barnevern, ved mindreforbruk/merinntekter i enhetens andre avdelinger. Dette oppnås i mindre grad i 2015, da enheten for øvrig kun har et mindreforbruk på ca. kr. 0,5 mill.

Tilrettelagte tjenester viser et mindreforbruk på kr 2,3 mill. som følge av merinntekter i forbindelse med refusjon for ressurskrevende bruker som følge av ny beregningsmetode. Merinntekten er nær samme nivå som i 2014, men vil, grunnet økt innslagspunkt for refusjonen, sannsynligvis bli redusert for kommende år.

Omsorg og rehabilitering har et merforbruk på vel 1,5 mill. Det trekkes frem to hovedårsaker til merforbruket. For det første opplever hjemmetjenestene en markant økning i vedtatte timer disse tjenestene skal yte. Det andre forholdet er at den nye sykehjemsavdelingen (Avd. 1) gradvis ble åpnet fra ca februar og utover. Den gradvise utvidelsen skyldes at rommene før innflytting, skulle vedlikeholdes/rehabiliteres. Dette medførte at de siste 5 rommene ikke ble innflyttet før i september. Denne gradvise innflyttingen medfører at det i deler av innflyttingsperioden var høy bemanning, i tillegg til at det ble manglende brukerbetalinger.

På området Samhandlingsreformen er det kun ført utgifter i forbindelse med endelig avregning medfinansieringsordningen for 2014. Dette betyr at Nordre Land kommune ikke har regnskapsført utgifter til kjøp av plass ved sykehusene for utskrivningsklare pasienter i det hele tatt i 2015.

Teknisk drift og eiendom har et mindreforbruk i 2015 på kr. 1,86 mill. Dette er i hovedsak er knyttet til stram kostnadskontroll, og flere ubudsjetterte engangseffekter knyttet til blant annet vakanser, lønnsbesparelser i forbindelse med prosjektarbeid, lavere brøytekostnader og lavere husleiekostnad enn budsjettet.

Selvkostområdene endte samlet med et «overskudd» på ca. kr 0,5 mill. Avviket mellom regnskap og budsjett skyldes i all hovedsak at selvkostområder, der det tidligere har gått med underskudd, nå har over 100 % dekningsgrad, og kommunen derfor «får igjen» forskutteringen på disse selvkostområdene. For selvkostområdene vann og renovasjon er selvkostgraden nær 100 %, mens det for områdene avløp, slamtømming, feiing og spredt avløp er selvkostgrader i overkant av 110 % og derav avsetninger til selvkostfond.

Kultur har et marginalt mindreforbruk som i hovedsak kan skyldes høyere aktivitet/inntekter ved Sentrum kino.

Plan og næring har et merforbruk på 0,57 mill. der 0,462 mill. skyldes en forskuttering av kulturminneregistrering i forbindelse med planleggingsaktiviteten i Synnfjellet. Denne forskutteringen vil bli refundert i forbindelse med gjennomføring av reguleringsplaner i området. Selvkostområde plan er nær 100 %, for kart og oppmåling og byggesak er dekningsgraden henholdsvis 60,9 % og 74,9 %, mens det for spredt avløp er en dekningsgrad på 115 %.

4 REDEGJØRELSE FOR LIKESTILLING

SENIORPOLITISKE SATSNINGER

Ansatte over 62 år gis mulighet for å inngå senioravtale for hvert år de ikke ønsker å ta ut AFP. I henhold til egne retningslinjer kan det avtales ekstra fridager eller tilrettelegging på arbeidsplassen.

For lærere og adjunkter i aldersgruppen fra 55 år gis det nedsatt leseplikt.

Det gis et seniortillegg på kr. 7.000,- per år for ansatte for aldersgruppen 64-66 år som ikke tar ut avtalefestet pensjon, AFP. (Forhandlet i år 2000, gjelder ikke lærere).

Videre blir ansatte fra 60 år hvert annet år invitert til en kursdag, med blant annet informasjon om pensjonsrettigheter og fysisk aktivitet i hverdagen.

ØVRIGE TILTAK FOR Å FREMME LIKE STILLING OG HINDRE DISKRIMINERING:

Vi viser til vår visjon i arbeidsgiverpolitikken: *LandsByLivet – mangfold og muligheter.*

-Det er nedfelt i rutinene for tilsetting at uønsket deltid alltid skal vurderes i forhold til kvalifikasjonsprinsippet før ekstern utlysning.

-Fokus på likelønn i lønnsforhandlinger, uavhengig av sentrale føringer. Dette gjelder stillinger på alle nivåer, fra assistenter, fagarbeidere, høyskole til lederavlønning.

-Barnehagene har arbeidet målrettet for å rekruttere menn. For å gjøre disse stillingene mer attraktive, også for menn, ble det ved lokale lønnsforhandlinger i 2014 fremforhandlet lønnstillegg for pedagogiske ledere.

-Det er videre fokus på likelønn ved rekruttering. Fastsettelse av lønn utover tariff avgjøres sentralt, slik at det er mulig å holde fast ved denne policyen.

-Nordre Land Kommune har i sin tilsettingsprosedyre nedfelt at begge kjønn ønskes representert på arbeidsplassene. Dette skal også gjenspeiles i forhold til utvelgelse til intervju til ledig stilling. Det gjelder også etnisitet og nedsatt funksjonsevne.

-Tilsetninger skjer etter kvalifikasjonsprinsippet, men i henhold til Hovedtariffavtalens bestemmelser § 2.2 skal det når begge kjønn står kvalifikasjonsmessig likt, foretrekkes kvinnelig søker når dette kjønn er underrepresentert.

-Universell utforming av arbeidsplassene og tilrettelegging for arbeidstakere som er syke eller står i fare for å bli syke

- Egen stilling som HMS rådgiver.

- Innvilger omsorgspermisjoner i stor grad, tilrettelegger for gunstig arbeidstid og stillingsstørrelser, fleksitid.

- Rutiner for intern varsling om kritikkverdige forhold, for eksempel mobbing og trakassering.

- Coaching og fadderordning for nytilsatte medarbeidere.

- Nedfelt policy for å hindre mobbing og trakassering i dokumentet Arbeidsgiverpolitikk og Etske retningslinjer.

- Informasjon i seminarer for ledere, verneombud og tillitsvalgte om lovbestemmelser om å fremme likestilling, hindre diskriminering pga alder, etnisitet og nedsatt funksjonsevne.

KOMPETANSE OG KOMPETANSEHEVING:

Det nasjonale utviklingsprogrammet Sammen om en bedre kommune ble avsluttet i desember 2015. De tre delprosjektene vi opprinnelig deltok med har gitt gode resultater; arbeidet med den **strategiske kompetanseplanen i TDE** har bl.a gitt økt bevissthet rundt viktigheten av å ha rett kompetanse på rett plass, og den resulterte dessuten i en mal for strategiske kompetanseplaner som skal benyttes i de øvrige enheter i kommunen. **Kompetanseløftet i barnehagene**, som ble gjennomført i samarbeid med Høgskolen i Oslo og Akershus, involverte alle ansatte og var en suksess. Fagdager og nettverkssamlinger med veiledninger i barnehagene var tiltak som var meget godt egnet for å nå målene om en felles pedagogisk plattform og styrking av barnehagen som læringsarena. **Rekruttere og beholde** resulterte i mange tiltak som vil være til hjelp i kommunens arbeid for å rekruttere, utvikle og beholde personell med riktig kompetanse.

I 2015 startet vi opp et nytt treårig prosjekt, **Kulturbygging – nærvær, arbeidsglede og medarbeiderskap (K-NAM)**, som første året var et delprosjekt i Sammen om en bedre kommune, med økonomisk støtte gjennom hovedprosjektet. Målene for prosjektet er:

Nordre Land kommune har et høyt nærvær, og yter gode tjenester til innbyggerne. Vi har ansatte som har meningsfulle arbeidsoppgaver og arbeidsglede. Våre ansatte blir sett, hørt og verdsatt, og de stilles krav til i hverdagen. Vi har en kultur der medarbeiderskap og lederskap er viktige for å skape en godt fungerende organisasjon.

Vi har lavt sykefravær på maksimum 8%.

Nå ser vi dette prosjektet sammen med organisasjonsutviklingsprosjektet 2016-2019 som kommunestyret gjorde vedtak om å sette i gang fra 2016.

5 ETIKK

Vi jobber for å sikre høy etisk standard i vår tjenesteyting. Vi har nedfelt egne etiske retningslinjer, som gjelder både folkevalgte og ansatte i Nordre Land kommune. Vi har egne ansatte som underviser i etikk med tilhørende gruppearbeid og refleksjon på introduksjonssamlinger for nytilsatte og i personalseminarer for ledere, verneombud og tillitsvalgte. Vi gjennomfører etiske og verdibaserte refleksjoner på arbeidsplassene relatert til Etiske retningslinjer og verdiene i arbeidsgiverpolitikken. Vi ser at vi stadig kommer opp i situasjoner med etiske dilemmaer, som viser at vi kontinuerlig må arbeide med emnet.

6 INTERNKONTROLL

Internkontroll – eller egenkontroll – kan i vid forstand defineres som kommunens egne organers og rådmannens (ansattes) kontroll med at kommunens virksomhet skjer i samsvar med lover og regler og lovlig fattede vedtak. Dette til forskjell fra ekstern kontroll utøvd av for eksempel statlige myndigheter, pressen, med flere. Internkontrollen har mange aktører - kommunestyret, kontrollutvalget, revisor og rådmannen.

Det er rådmannen som etter kommuneloven § 23.2 har det daglige ansvaret for å etablere og følge opp internkontrollen, og skal etter loven ha «betryggende kontroll», men alle folkevalgte og ansatte bør samtidig føle et ansvar for dette.

I Nordre Land kommune er det innført kontrolltiltak med regler og rutiner for oppfølging og rapportering. Noen av de viktigste er:

Kommunestyret: Årsmelding, årsregnskap, periodisk rapportering (økonomi), saker oversendt fra kontrollutvalget, reglementer.

Kontrollutvalget: Årsregnskap (og årsmelding), forvaltningsrevisjonssaker, enkeltsaker.

Revisjonen: Løpende regnskapsrevisjon, forvaltningsrevisjon.

Rådmannen: Avviksrapportering – på virksomhetsnivå, HMS-rapportering.

Det gjennomføres også, etter rådmannens vurdering, mye godt internkontrollarbeid i de ulike enhetene i kommunen. Nordre Land deltok 2013/2014 i et nettverksprosjekt om egenkontroll i regi av Fylkesmannen i Oppland samt KS sitt nettverk for internkontroll. Dette arbeidet ble videreført i 2015 gjennom definisjonen av et prosjekt som er kjørt året gjennom for å få en mer helhetlig og overordnet tilnærming til internkontrollarbeidet, for å sikre at internkontrollen gjennomføres og dokumenteres på en hensiktsmessig måte ut fra risikobetraktninger. Mandat for hovedprosjekt som er sluttført var:

- Systematisere felles informasjon/dokumenter
- Felles avvikrutiner
- Opplæring i struktur av informasjon og avviksbehandling

Enhetene må rutinemessig rapportere sin aktivitet med internkontroll i kvartalsrapportene.

VEDLEGG TIL REDEGJØRELSE FOR LIKESTILLING

VEDLEGG TIL REDEGJØRELSE FOR LIKESTILLING

Kjønnsbalanse, fast ansatte pr. 31.12.2015	2015		2014	
	% Menn	% Kvinner	% Menn	% Kvinner
Totalt	18,06 %	81,94 %	19 %	81 %
Stab/støtte/rådmannsgr.	27,8 %	72,2 %	27 %	73 %
Skole/læringscenteret	22,2 %	77,8 %	21 %	79 %
Barnehager	4,6 %	95,4 %	4 %	96 %
Kultur/kulturskole	57,9 %	42,1 %	55 %	45 %
Fam/helse/sosial	16,9 %	83,1 %	16 %	84 %
Tilrettelagte tjenester	9,8 %	90,2 %	8 %	92 %
Omsorg og rehabilitering	6 %	94 %	5 %	95 %
Plan og næring/TDE	54,9 %	45,1 %	52 %	48 %

Kjønnsbalanse Ledernivå pr. 31.12.2015	Ant. Menn	Ant. Kvinner	Sum	% Menn 2015	% Kvinner 2015	% Menn 2014	% Kvinner 2014	% Menn 2013	% Kvinner 2013
Totalt	14	40	54	26 %	74 %	27,5 %	72,5 %	33,5 %	66,5 %
Rådmannsgruppe	3	2	5	60 %	40 %	60 %	40 %	60 %	40 %

Enhetsledere	6	8	14	43 %	57 %	43 %	57 %	43 %	57 %
Øvrige pers.ledere	5	30	35	14 %	85 %	15,5 %	84,5 %	23 %	77 %

Likelønn – fast ansatte pr. 31.12.2015. Gjennomsn.lønn	M	K	Diff. menns favør	2014	2013	2012
Alle ansatte, (ledergruppen og pers.ledere holdt utenom).	kr 422 880	kr 413 541		2,2 %	3,9 %	4,1 %
Enhet	M	K		2014	2013	2012
Stab/støtte	kr 454 191	kr 443 486	2,4 %	3,2 %	3 %	3 %
Familie/helse/sosial (NAV)	kr 394 730	kr 437 934	- 9,8 %	-10,58 %	-11 %	- 10,7 %
Barnehager	kr 400877	kr 393 971	1,75 %	7,37 %	6,5 %	6,2 %
Skole/læringscent.	kr 449 837	kr 454 993	-1,1 %	0,8 %	3,75 %	3,74 %
Kultur/kulturskole	kr 440 840	kr 425 380	3,6 %	7,9 %	8,8 %	7 %
Plan/næring/TDE	Kr 412 126	Kr 408 799	0,8 %	-0,1 %	-1 %	4 %
Omsorg og rehab. *	Kr 394 998	kr 390 928	1,04 %	(19 %) 4,3 %	12,5 %	- 1,3 %
Tilrettelagte tjenester (Ny 01.01.14)	Kr 345 166	Kr 372 578	-7,3 %	1,7 %		

Ledernivå	M	K		2014	2013	2012
Alle ledere totalt	kr 637 354	kr 554 544	14,9 %	13,2 %	6,9%	5 %
Alle ledere totalt u/rådmann	kr 609 844	kr 554 544	9,97 %	9,15 %	3,7%	1,75 %
Enhetsledere + rådmannsgruppe	Kr 693 111	Kr 651 909	5,9 %	8,8 %	-3,1%	- 0,4 %
Enhetsledere + kommunalsjefer	Kr 662 250	kr 651 909	1,5 %	4,2 %	-7,3%	- 6,6 %
Personalledere	kr 522 313	kr 511 704	2,07 %	-0,5 %	-1,9 %	- 0,9 %

* Tidligere store lønnsforskjellen skyldes stillingen som sykehjemslege. Dette er naturlig nok en høyt lønnet stilling. I 2012 var det kvinnelig lege. I 2013 ble det ansatt mannlig lege. Dette fører til at snittlønna for kvinner går ned fra 2012 til 2013/2014, mens snittlønna for menn går betydelig opp fra 2013. Lønn til sykehjemslegen påvirker snittlønna for menn i mye større grad enn kvinner, da det er svært få mannlige ansatte i omsorg og rehab. (Tall uten sykehjemslege for menn pr. 31.12.14 er: 411.712 kr = diff. på 4,3 %). Pr. 31.12.2015 var det ingen sykehjemslege.

Gjennomsnittlig stillingsstørrelse fast ansatte	Menn	Kvinner
2015	83,95 %	74,09 %
2014	86,87 %	75,08 %
2013	88,83 %	74,38 %
2012	90, 2 %	74,32 %
2011	92 %	75,44 %
2010	77 %	71,16 %
2009	75,9 %	70,88 %